

Komende activiteiten

- Zondag 13 september 2015. Open Monumentendag. Thema: Kunst en Ambacht.
- Zondag 27 september 2015. Wandeltocht door Nijmegen in samenwerking met de Duffelt.
- Donderdag 19 november 2015. Najaarbijeenkomst.

Wandeltocht door Nijmegen op zondag 27 september Thema: Nijmegen met oog voor detail

Normaal gesproken is de wandeltocht in samenwerking met de Duffelt in juni, maar dit jaar is de wandeling op de laatste zondag in september. De wandeling onder leiding van de Nijmegenkenner en -verteller Henk Rullmann leidt ons langs verrassende plekken en details waar we normaal gesproken zo langszoude lopen. De wandeling start om 12.00 uur en de plaats van samenkomst is aan het Hoogstraatje, voor het Pannenkoekenhuis. Een ieder is van harte welkom.

Spannende geschiedenis

Zoals op onze website reeds aangekondigd, zijn of worden er in het kader van het project *Spannende Geschiedenis* (op initiatief van de Werkgroep Toerisme Ubbergen) twee nieuwe informatiepanelen geplaatst. Eén daarvan komt bij Hotel Restaurant De Musschenberg in Beek. Op de website www.spannendegeschiedenis.nl (een samenwerkingsverband van onder andere RBT-KAN en Gelders Erfgoed) is de tekst van het informatiepaneel terug te vinden. Het volledige, op basis van een aantal interviews met de familie Maas van De Musschenberg samengestelde verhaal over de bewogen periode vanaf de aanloop tot de Tweede Wereldoorlog tot en met de jaren '50/'60, treft u hier aan.

De Nederlands-Duitse grens liep vóór 1945 in het dorp Beek vanaf het Keteldal en dan verder parallel aan de Rijksstraatweg. De rechter, hoger gelegen zijde van de huidige Rijksstraatweg was Duits gebied. De straat heette hier de Muschenbergsestraat. Het Duitse deel van de straat heette "Wyler-Berg". Al sinds de 17e eeuw staat onder aan de Musschenberg een boerderij-herberg.

De Duitse bewoners van de Musschenberg, de familie Maas, hadden een café en een boerenbedrijf. Van oudsher ontvingen zij ook veel Nederlandse gasten in hun café. Achter het voorhuis was de koeienstal en op de akkers tegen de helling werden tarwe, rogge en bieten verbouwd. In het gezin Maas werd vooral "platt" en overigens zowel Nederlands als Duits gesproken, er waren contacten met het Duitse Wyler en het Nederlandse Beek. Naaste familie bezat het verderop gelegen hotel De Grote Musschenberg, dat op de grens stond en een dependance op Nederlands grondgebied had. De tramlijn naar Kleef had daar zijn beginpunt.

Bron: mevrouw M. Maas, Beek-Ubbergen, de heer T. Maas, Henstedt-Ulzburg (Duitsland)

In de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog werd de grens van Duitse zijde versterkt met prikkeldraad, waardoor de Nederlandse inwoners van het oostelijke deel van Beek (de

Smorenhoeck) hun huizen moeilijk konden bereiken. Ook werd het wederzijdse contact tussen de Duitse en Nederlandse burens hierdoor gehinderd. Op 9 mei 1940 zag Frau Maas hoe zich op de stuwwal Wehrmachtvrachtwagens verzamelden voor de inval in Nederland.

Na een relatief rustig verlopen oorlogstijd deden in september 1944 de geallieerden een eerste poging om Nederland te bevrijden. Tijdens de gevechtshandelingen hielden de bewoners van het huidige hotel De Musschenberg, met buurtbewoners en uit Berlijn gevluchte familieleden, zich schuil in de kelder. Op 22 september 1944 werden zij door een zwarte Amerikaanse commandant ontzet. Frau Maas werd hoogzwanger ondergebracht in de als noodhospitaal ingerichte villa Waalheuvel in Ubbergen, de anderen werden na omzwervingen geïnterneerd in Kamp Vught. Na de geboorte van Theo werd moeder Maas met de baby naar Vught overgebracht. De omstandigheden waren hier zo slecht dat grootmoeder en een nichtje in het kamp gestorven zijn. Op 1 juni 1945 mochten de overige geïnterneerden het kamp verlaten. Bij terugkeer bleken zij stateloos te zijn geworden en was er een 5 kilometer grote, verboden neutrale zone aangewezen. De Musschenberg maakte hier deel van uit. Het was onmogelijk om het eigen huis te betreden. De familie Maas werd onderdak verleend door een boer in de buurt van Kranenburg (Duitsland). Direct in mei 1945 had Nederland bij het Britse gezag een claim gelegd op een deel van de Duitse gemeente Wyler. Dit omvatte de huidige Rijksstraatweg vanaf de voormalige grens bij het Keteldal, de Duivelsberg en aangrenzende landbouwgronden tot aan de huidige grens Berg en Dal-Wyler. In de visie van o.a. minister van Buitenlandse Zaken Van Kleffens, maar ook koningin Wilhelmina, diende Duitsland maar liefst 10000 km² gebied af te staan aan

Nederland als genoegdoening voor de geleden schade.

Hiertoe werd een Staatscommissie ter bestudering van het annexatievraagstuk ingesteld. De Duitse bevolking zou uit de geannexeerde gebieden verdreven moeten worden. Een door de geallieerden samengestelde demarcatiecommissie bepaalde echter in 1946 dat, alleen in grensgebieden die aan een gebiedseisenpakket voldeden, onder voorwaarden een bescheiden annexatie mocht plaatsvinden.

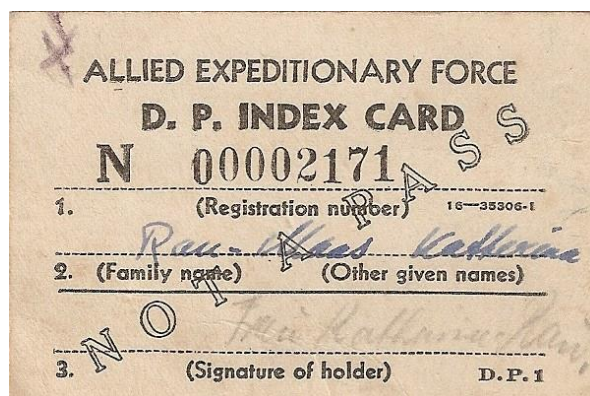

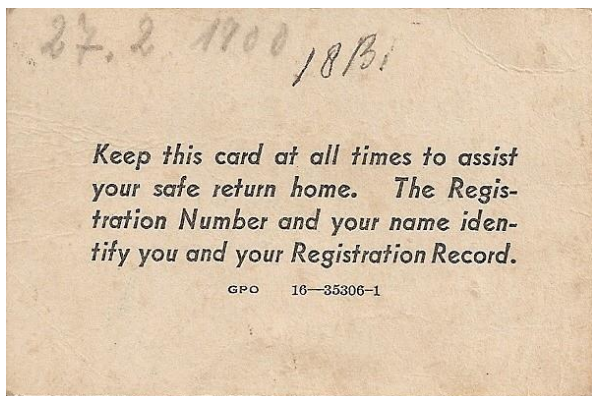
Op 23 april 1949 trad in een aantal grensgebieden een Voorlopige Grenscorrectie in werking. Het betrof een twintigtal kleine annexatiegebieden met een totale oppervlakte van 69 km². De bekendste zijn Elten en Tudderen. Als argument voor de grensverlegging in Beek en Berg en Dal werd de lastige verkeerssituatie op de (huidige) Rijksstraatweg en de Oude Kleefsebaan aangevoerd. Het dagelijks bestuur van de

geannexeerde gebieden (genaamd "Drostambten") kwam in handen van een landdrost, de burgemeester van de naastgelegen Nederlandse gemeente, die een autonome positie kreeg.

Nadat de familie Maas twee jaar ingekwartierd was geweest in Kranenburg, bewerkstelligde het Brits gezag in Kleef bij de Nederlandse overheid dat de Duitse eigenaren van de geannexeerde gebieden hun eigendom mochten betreden. Bij aankomst op de Musschenberg bleek het pand door brand en beschietingen ernstig beschadigd. Het had geen dak meer en ook geen ramen en deuren. Vrijwel de gehele inventaris was geroofd. Doordat de eigenaren statenloos waren, was het onmogelijk om in aanmerking te komen voor krediet. Er zat dus niets anders op dan zelf fondsen bijeen te krijgen om het café te kunnen heropenen. Met vereende krachten werden in het bos beukenootjes, paddenstoelen en lelietjes-van-dalen verzameld voor de verkoop. Met ondersteuning van Duitse familieleden werd de stal herbouwd en kwamen er een paar koeien op de Musschenberg. Dit betekende een keerpunt in deze trieste tijd, want er was nu weer melk, waardoor in 1947 het café heropend kon worden. Gelukkig kwamen er vrij snel weer Nederlandse klanten en kon er ook (vanaf 1954) een aantal pensionkamers ingericht worden.

Voor enkele boerengezinnen in Wyler waren de problemen nog niet opgelost. Zij raakten hun landbouwgrond en dus hun broodwinning kwijt aan Nederland. Ook het heen en weer reizen over de grens werd bemoeilijkt, doordat er allerlei tijdelijke documenten nodig waren. Bij terugkeer in Nederland diende de grenswacht eerst de burgemeester (landdrost) te bellen alvorens er toestemming kon worden gegeven om Nederland binnen te gaan.

Bron: mevrouw M. Maas, Beek-Ubbergen, de heer T. Maas, Henstedt-Ulzburg (Duitsland)

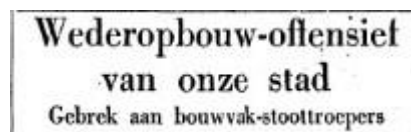
Het bleef een tijd van onzekerheid en hard werken, die zou duren tot 1960. Intussen gingen de kinderen Maas in Nederland naar school. In de loop van de jaren 50 probeerden burgemeesters en inwoners van de Duitse gemeenten Zyfflich, Wyler en Kranenburg meermaals een einde te maken aan de annexaties. Zij schreven protestbrieven aan de Nederlandse regering. De verstandhouding tussen Nederland en Duitsland raakte meer en

meer gespannen, waardoor er uiteindelijk een compromis werd bereikt in het grensverdrag van 1960. Alle drostambten werden in de nacht van 1 op 2 augustus 1963 aan Duitsland teruggegeven. Het natuurgebied De Duivelsberg bleef, naar verluidt op voorspraak van het Nijmeegse Tweede Kamerlid Marinus van der Goes van Naters, in Nederlandse handen. Een deel van het door Nederland geannexeerde Wyler werd teruggegeven. Dit betrof landbouwgebied en een deel van het Wylermeer. De grenscorrectie bij Zyfflich werd evenmin ongedaan gemaakt: voortaan vormde de Querdamm de grens. 46 Duitsers en 22 Nederlanders kwamen onder Duits gezag. Eindelijk was er duidelijkheid en kon men een nieuw begin maken. De bewoners van de Musschenberg verkregen, op één persoon na, de Nederlandse nationaliteit. De oudste zoon, Karl Maas, koos ervoor Duitser te blijven.

(PC)

Wederopbouw

In een aantal nieuwsbrieven hebben we nu al aandacht besteed aan de wederopbouwarchitectuur in de (voormalige) gemeente Ubbergen. Het is de bedoeling dat in toekomstige edities van de nieuwsbrief ook het grondgebied van de huidige gemeente Groesbeek (vanaf komend jaar gemeente Berg en Dal geheten) aan bod gaat komen.

De Gelderlander 20-07-1946.

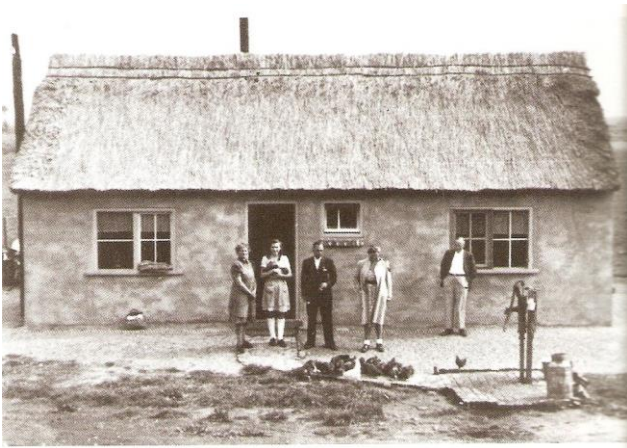
De laatste edities over dit onderwerp draaiden om het dorp Ooij. In het Ubbergse bouwarchief bevinden zich diverse aanvragen tot herbouw van boerderijen die rond Ooij in de oorlog verwoest waren. Zoals eerder vermeld, verliep de procedure tot wederopbouw van boerenbedrijven via het Streekbureau voor de Wederopbouw en het BWB. Veelal werden wel lokale architecten ingeschakeld. Vrij snel na de bevrijding kon men als eigenaar van een verwoest pand een urgentieverklaring aanvragen om in ieder geval een noodwoning te bouwen. Wegens gebrek aan materialen en mankracht deed men dit vaak zelf.

Een noodwoning in Groesbeek, 1945. RAN.

Wanneer een pand niet verwoest en bovendien groot genoeg was (officieel meer dan 500 kubieke meter, maar in de praktijk werden ook veel kleinere panden aangewezen) kon het gevorderd worden in verband met de

woningnood. De eigenaar kreeg door de gemeente een bedrag aan “huur” uitbetaald dat jaarlijks verhoogd kon worden.

Noodwoning voor de familie Thijs Janssen in Leuth.

Sommige vorderingen duurden tot in de late jaren 50 en leidden tot problemen en gerechtelijke procedures. Daarnaast werden bijna alle grotere panden gevorderd voor inkwartiering, vanaf 1940 eerst voor Nederlandse grensbewakingstroepen en marechaussees, vervolgens tijdens de oorlog voor Duitse overheidsdienaren en militairen en tenslotte (vanaf september 1944 tot en met het overdragen van het Geallieerd Gezag aan de Nederlandse overheden) voor Engelse / Amerikaanse / Canadese militairen.

Van inkwartiering kreeg de eigenaar een schriftelijk bewijs, dat goed bewaard moest worden om voor schadevergoeding in aanmerking te komen. De inkwartieringen leidden vrijwel altijd tot claims, variërend van opgeeten proviand tot diefstal/vernieling van goederen en zelfs (in het geval van Villa Belmonte en de Ravenberg Taveerne in Beek) totaal verlies van een pand door brand (onoplettendheid door geallieerde troepen?).

Wij herinneren tenslotte belanghebbenden er aan, dat de termijn van aangiften bij de schade-enquête-commissie op 1 Maart a.s. sluit.

De Gelderlander 22-02-1946

Er bestond (ook onder het Duitse gezag al) een uitgebreid stelsel van vergoedingsregelingen voor geleden schade. Dit betrof niet alleen

schade door oorlogshandelingen, maar ook schade veroorzaakt door vordering en/of inkwartiering van woonhuizen / boerderijen / bedrijven door zowel het Duitse als het geallieerde gezag. Onder deze regeling viel tevens het mislopen van inkomsten en het verloren gaan van levende have, oogst en grondstoffen. Bovendien kon men schadevergoeding vragen voor gestolen en vernielde roerende goederen. Zo vorderde een boer in de Ooijpolder schadevergoeding voor zijn hooi, dat nat geworden was na een granaatinslag. Een ander vroeg een vergoeding voor hooi dat hij had gegeven aan koeien van geëvacueerde dorpsgenoten. Een groot deel van de schades in het kader van deze regeling werd beoordeeld door de Schade-Enquete Commissie in Nijmegen.

Daarnaast bestond er een speciale regeling voor bedrijven (boerenbedrijven, wasserijen, steenfabrieken) die personeel hadden moeten missen door verplichte tewerkstelling, zowel voor Duitsland als voor de geallieerden. De Coöperatieve Vereeniging Centraal Beheer G.A. te Apeldoorn wikkeld schadevergoedingen af in het kader van deze “Regeling Declaratie arbeidsloon voor Burgerarbeid”. De schade betrof niet alleen loon maar ook premies. Het huidige verzekeringsbedrijf Centraal Beheer is hieruit voortgekomen.

HERBOUWPLICHT
ter overname gevraagd
Liefst in centrum.
Brieven onder No. 15249
bureau van dit blad.

De Gelderlander 18-11-1948

In bepaalde gevallen, in de steden kwam dit vaker voor dan in het buitengebied, kreeg een eigenaar geen toestemming om zijn verwoeste huis opnieuw te bouwen op zijn eigen perceel. Dergelijke situaties kwamen voor wanneer de overheid andere plannen had met het perceel. De periode na de oorlog werd aangegrepen om het verkeer te gaan stroomlijnen, hetgeen resulteerde in de versnelde uitvoering van vaak reeds langer

Deze **Nieuws**brief is een uitgave van de STICHTING tot behoud van MONUMENT EN LANDSCHAP in de Gemeente Ubbergen

Redactie: Hans Giesbertz

Donateurs ontvangen het blad gratis, minimale donatie € 15,00 per jaar.

Bankrekening: NL82RABO 01051.11.562
t.n.v. Stichting Monument en Landschap,
Sprongstraat 22, 6573 BP Beek-Ubergen.

De Stichting heeft ten doel: "het bevorderen van het behoud en de versterking van cultuurhistorische, landschappelijke en karakteristieke waarden in het gebied van de gemeente Ubbergen en dat van de aan dit gebied grenzende gemeenten Nijmegen, Groesbeek, Millingen aan de Rijn en Kranenburg (D), in het bijzonder met betrekking tot monumentale, door de stichting monumentaal geachte, en karakteristieke bouwwerken of gedeelten daarvan, het landschap en landschappelijke elementen, de onderlinge samenhang tussen de hiervoor bedoelde bouwwerken en het landschap, archeologie, flora en fauna en al datgene wat tot het cultuurhistorische erfgoed van het werkgebied kan worden gerekend, een en ander te verstaan in de ruimste zin."

Secretariaat: mw Dr R.M. Nève-Sprenger
P.C. Hooftstraat 12
6573 CE Beek-Ubergen,
tel. 024-684 3158

Website: www.monumentenlandschap.nl

bestaande plannen voor het aan- of omleggen van wegen. Wanneer een pand niet kon worden herbouwd dan verkreeg de eigenaar een herbouwplicht (in de volksmond "bouwclaim"), waarmee men op een door de gemeente aangewezen perceel een nieuwe woning mocht laten bouwen. In het geval men hiervan geen gebruik wilde maken (men moest noodgedwongen veelal naar een andere wijk verhuizen) dan was het mogelijk de bouwclaim te verkopen aan iemand anders. Er gaan verhalen rond over aannemersbedrijven die mensen benaderden om hun bouwclaim (goedkoop) te verkopen om zo aan opdrachten te komen.

Tenslotte kon het na de oorlog voorkomen dat grondeigenaren, veelal boeren, geconfronteerd werden met onteigening ten behoeve van de bouw van noodwoningen en arbeiderswoningen. Dit was het geval in Erlecom, Ooij, Leuth en Kekerdom.

Onteigening stond ook toen al open voor schadevergoeding, maar regelmatig kwam het voor dat er teveel grond onteigend werd dan nodig. Via een bezwaarschriftenprocedure kon men proberen om achteraf alsnog iets terug te vorderen.

Kortom, ook in de periode na de oorlog moest men reeds van goeden huize komen om zich een weg te banen door de bureaucratie....

(Wordt vervolgd PC)